

A Somló

A Marcal-medence síkjából magányosan kiemelkedő vulkáni hegy távolról is jól látható váromjával, hírneves boraival, vendégváro pincéivel, valamint kilátótornyával messziről hívja az érdeklődőket. Mivel a hegy bazaltja a hó és a napfény hatására „kukoricásodik”, azaz sörétszerű törmelékre esik szét, így bazaltbánya nem csúfította el egyik oldalát sem. A pincékkel aránylag sűrűn beépített szőlőhegyének birtokosai, a lokálpatriotizmusukról híres somlói borosgazdák is szükségét látták a 80-as években, hogy híres hegyük kerüljön a természetvédelem oltalma alá. Hosszú előkészítés után 1983-ban a Somló tájvédelmi körzet lett.

Somló látképe

A fokozottan védett hegytető a híres várrommal, a peremen sorakozó bazaltsziklákkal, az őserdő jellegű, alacsony növésű, festői erdeivel számos kirándulót vonz. Tavasz végén fehér virágba borul a sziklás peremen a sajmegeggy (Cerasus mahaleb) minden sziklarepedésben megkapaszkodó állománya a molyhostölgyes (Quercus pubescens) erdőben, alját sűrűn borítja az odvas keltike (Corydalis cava) illatos virágszőnyege. Bazaltszikláit, a Badacsonyhoz hasonlóan, áprilisban a hegyi ternye (Alyssum montanum) sárga virágfüggőnye díszíti. A meredek oldalak árnyas szikláin és fáin mindenütt borostyán (Hedera helix) zöldell, melynek tövében élősködik a ritka borostyán-szádorgó (Orobanche hederæ).

Állatvilágát tekintve jelentős fajgazdagságban képviseltetik magukat a védett gerincesek. A szaporodási lehetőségek hiánya miatt a békák viszonylag ritkák, csak a barna varangy (Bufo bufo) és az erdei béka (Rana dalmatina) fordul elő. Annál inkább kedvez a hullóknak a bazalt hógazdálkodása, így faj- és egyedszámuk is lényegesen gazdagabb. Megtalálható a fűrgye gyík (Lacerta agilis), a zöld gyík (Lacerta viridis), a fali gyík (Lacerta muralis) de a törékeny gyík (Anguis fragilis) sem ritka. Madarai közül leginkább szembetűnők, a sziklákon rendszeresen fészkelő hollók (Corvus corax).

Középkori eredetű szőlőhegyi kápolnái, patinás borházai, jó vendéglői és a hegytető érdekes természeti látnivalói minden évszakban megsokszorozzák ennek a kis kiterjedésű, de annál híresebb tájvédelmi körzetnek a vonzerejét.

Ez a legkisebb hazai borvidék, területe 550 hektár. Régen a somlói bort a tokajival egyenrangúként tartották számon, és jellege is hasonlított a Tokaji száraz szamorodnihoz. A borok finom savúak, testesek, tüzesek. Fajtái: Furmint és Juhfark mellett megtalálhatjuk a Rajnai rizlinget, az Olaszrizlinget, a Traminit és a Hárslevelűt is.

Előkészületben:

A Mecsek várai

Magyarország török kori emlékei

Magyarország római kori emlékei

túramozgalmak

Öt kápolna a Somlón

túrafüzet

Összeállította: ORBÁN IMRE

Ezen túrafüzet

.....sporttárs tulajdona,
 aki a egyesület tagja.

Lakcím:.....

Anyja neve:.....

Születési idő:.....

A túramozgalmat teljesítését igazoljuk éssorszám alatt a
 túramozgalmat kitűzőjét részére kiadtuk.

.....201.....

.....
 túramozgalmat szervezője

Orbán Imre

Túramozgalmat irányítója:

Orbán Imre (telefonszám: 06-70-942 4410, e-mail: orban66@freemail.hu, postacím:

8523 Egyházaskesző Kossuth út 7) erre a címre kell elküldeni az igazolólapot és a túramozgalmat
 kitűzőjének térítési összegét, valamint felcímezett válaszborítékot. A kitűző ára: 500 Ft.

IGAZOLÁS

Szent Ilona kápolna (A kápolna melletti kereszt felirata?)	Szent Márton kápolna (A kápolna előtti tér neve?)	Somló vár – várkápolna (Mennyi vasráccsal lefedett ciszterna van a várban?)
Szent István kilátó (Mely politikai emléktáblája van a kilátó falán?)	Keresztelő Szent János kápolna (Milyen irányba néz a kápolna?)	Szent Margit Kápolna (Hány éves a kápolna előtt álló fa?)

Somló vár bejárata (fotó: Orbán Imre)

Fiú örökös híján 1597-ben Csóron János leányai osztoznak a vagyoni, és e vár, Anna kezével Liszthy Istvánnak jutott. 1597-ben a kincstár a Csóron leányok birtoklása ellen pert indít, ami 1626-ban még tart. A zavaros tulajdonjogi viszonyok miatt romló vár állapota folytán az 1597. évi országgyűlés aggódik Somló várának a töröktől való megvédése tekintetében. Vég-

re az 1638. évi országgyűlés elrendeli, hogy Somló várát, tartozékaival együtt erősítsék meg.

Liszthy Istvánné Csóron Anna halála után fia, Ferenc, ennek halála után özvegye, rátóti Gyulaffy Zsuzsanna, majd fia, Liszthy László, a költő uralta. Somló történetében ő volt a legérdekesebb szereplők egyike. 1653-ban jelent meg a mohácsi csatáról szóló kétkötetes verses krónikája, amellyel beírta nevét az irodalomtörténetbe. Állítólag rablólovag volt; gyilkosság, gyújtogatás, hamis pénz verése, rablás stb. miatt a bécsi törvényszék halálra ítélte és lefejeztette. Somlót Nádasdy Kristófné, Csóron Margit örökösei nyerték el. A sok tulajdonos kezén szomorú helyzetbe jutott a vár, amely 1707-ben utoljára szerepel mint vár, amikor a hős Vak Bottyán kuruc tábornok az öreg fészket még utoljára rendbe hozatja és hadianyaggal látja el. Rákóczi szabadságharc után a vár stratégiai jellege végleg megszűnik.

Ezután Sümeg erősségének fennhatósága alá került, őrséget nem kapott, csupán 1-2 pattantyúst küldtek Sümegről, hogy időnként rendbe hozzák az ágyúkat. Ebből az időből származó leltárjegyzék szerint: „Somlyó várában vagyont pattantyús 1, álgyu két fontos 1, por egy hordóval, circiter két mázsára való, a ahhoz kívántató mind álgyu, mind ólom glóbus.”

1721-től Somló vára tovább omladozik. Amíg a háborús idők tartottak, korábbi tulajdonosai, az Erdődyek feléje sem néztek. Amikor a hosszú, és a magyarságra nézve annyira végzetes béke beköszöntött, egyszeribe megmozdultak Somló-vár birtokáért. Előkerítették Bakócz Tamás ajándékozó-levelét, iktató- és zálogos leveleket és pert indítottak a sok részre szakadt Csóron-Liszthy-örökség birtokosai ellen. 1735-ben az Erdődyek a várat a hozzá tartozó birtokokkal (Ság, Bánd, Szergény, Dobi, Csúr, Jánosháza) együtt hatvanhétezer forintért megvették.

Erdődy Kajetán gróf építtette fel a vár alatt Doba községben (1820) a pompás és szintén Somló-várnak nevezett emeletes kastélyát. Ehhez valószínűleg sok faragott követ hordtak el a vár anyagából, ami csak siettetett annak végromlását. Utána Ferenc, Sándor, Péter grófoké volt, akikről 1945-ben, az államra szállott a vár tulajdonjoga.

Remélhető, hogy rövidesen Sümeg, Nagyvázsony, Szigliget váraihoz hasonlóan a Somló vár teljes feltárására és megvédésére is sor kerül és akkor világosodnak majd meg előttünk a vár építésének és elrendezésének ma még homályba burkolt részletei.

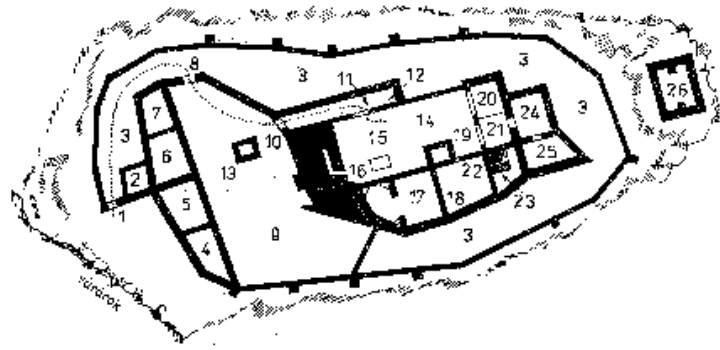
Jézus ösvény a Somlóra

Ez a 13 km-es zárandokút 4 települést érint, és halad keresztül rajtuk.

Ez a négy település Kolontár, ahol a betlehemi barlang található, ami Jézus születésének helye. Kolontár és Devecser között Mária kútját tekinthetjük meg. A következő állomás Devecserben a Lelki Egészség Szolgálatnál a Jézus gyógyításairól szóló kiállítás, majd Jézus nyilvános működése a Családok házában, szintén kiállítás formájában, és a názáreti ház a papkertben, ahol Jézus a csendes éveit töltötte szüleivel. A következő település Borszörcsök, ahol a kálvária kápolna és fából faragott stációk tekinthetők meg. Elindulva a Somló hegyre 4 szoborcsoport vezet bennünket az öröm útján, és felérve a hegytetőre a „Jézus él!” táblát láthatjuk, majd a nagy keresztet és Szent István szobrát.

melletti Szentmártont - a vásárhelyi apácakolostor védelme címén - Somló várához csatolta, 1386-1389-ben ismét visszakérült a királyné birtokába Zámbó Mihálytól, akinél zálogban volt. 1389-1390-ben Zsigmond király a kedvelt, és a vele mindvégig kitartó Garaiaknak: Miklós nádornak és testvérének, Jánosnak és maradékainak adja. 1464-ben Mátyás király a birtokot Kanizsasz László kir. lovászmesternek adja. 1464-ben és 1478-ban a vár Veszprém megyei tartozékai: Berzseny, Doba és Torna. Mátyás királyhalála (1490) után Szapolyai István nádoré. A Szapolyaiak 1495-ben Bakócz Tamás egri püspöknek és testvéreinek adják el 12 ezer aranyforintért, amit II. Ulászló 1502-ben hagy jóvá.

Somló vára Bakócz Tamás alatt éli fénykorát. Ő építtette át szép várrá, aminőnek romjai alapján el tudjuk képzelni. Ekkor készülhettek a vár faragott ajtó-, ablakkeretei, a szép boltíves és tornyos kápolna. Bakócz Tamás az ország egyik leggazdagabb főpapja volt, aki nagy vagyont harácsoltsága számára. 1498-ban két nagy, több kis ágyú, két seregbontó védte a várat. Bakócz Tamás 1501-ben, majd 1517-ben végrendeletileg unokaöccsének – az erdői Bakócz név helyett monyorókereki Erdődy nevet felvett –, Péternek hagyta Somló várát és uradalmát, az egyházi vagyomból származott nagybirtok típusos példáját. 1548-ig az Erdődyek birtokolják, amikor is Erdődy Péter - Vörösvár kiváltása miatt – Somló várát és tartozékait a devecseri Csóron Andrásnak elzálogosítja. A mohácsi vész (1526) idején messze vidéken csak Somló vára volt a magyarság egyetlen erőssége, mert Csóron András devecseri várkastélya csak 1530 után épült fel. A hírhedt devecseri Csóronok – védelem címén – agyonzaklatták a szegény jobbágyokat és a vásárhelyi apácákat, zsarnokságuk ellen pedig hiába emelték fel szavukat a Habsburg királyok. 1543-ban Somló vára alatt nagy csata volt a magyarok és a törökök között, melyben mintegy 3000 törököt felkoncoltak.

0 10 20 30 40 50 60 70 80m

Somló várának alaprajza

1.	Bejárat
2.	A kapu melletti torony
3.	Fallal övezett síkator
4-7.	Dongaboltozott laktanyahelyiségek
8.	Az előudvarba vezető ajtónyílás
9.	Előudvar
10.	A belső udvarba vezető síkator
11.	Déli irányba nyíló kapu
12.	A délre nyíló kapuhoz vezető síkator
13.	Lépcsős torony a felvonóhidnál
14.	Belső udvar
15.	Vízfogó ciszterna
16.	Ismeretlen rendeltetésű ajtónyílás
17.	A jellegzetes vártorony alatti helyiség
18.	Ismeretlen célú terem
19.	Négyszögletes kistorony
20-21.	A belső udvar keleti részét lezáró nyílt csarnok
22.	Csigalépcső
23.	Földszinti helyiség, amelyből csigalépcső vezet az emeletre
24.	Ledőlt falú helyiség, boltívében mésztufarészletekkel
25.	Sarokterem
26.	Keleti őrtorony

SZENT MARGIT KÁPOLNA

A vásárhelyi oldalon hatalmas hársfa mellett, a hegy nyergén, 295 méter magasságában áll a Szent Margit Kápolna. A hegy kápolnáinak közül ez a legnagyobb.

Építői a vásárhelyi apácák voltak, építése Mátyás király idejére esik. A török vész idején elpusztult és 1727-ben építették újra az eredeti helyén. Búcsújáráhely lett, 1736-ban már nagy erőszakkal keresték fel messze földről a szép, Szent Margit szüzet ábrázoló oltárképpel díszített kápolnát.

Szent Margit kápolna (fotó: Orbán Imre)

KERESZTELŐ SZENT JÁNOS KÁPOLNA

A Margit kápolna mögött áll Keresztelő Szent János tiszteletére emelt kis kápolna. Hajdani felirata ez volt: Ezen fogadásból épült kápolna keresztelő János tiszteletére fog állani. Az út mellett pedig a zivart elhárító, termést megóvó Szent Donát (római legionárius volt) szobra áll.

Keresztelő Szent János kápolna (fotó: Orbán Imre)

SZENT ILONA KÁPOLNA

A Somlójenő oldalon, egy kis dombon, 230 méter magasságban áll a karcsú tornyú Ilona (másik neve: Szent Kereszt) kápolna. Egy 1399-ben kelt okmány már említi a jenei oldalon álló Szent Keresztről nevezett templomot. Valószínűleg, hogy a túskevári (nagyjenői) pálosok építették azon a helyen, ahol a mostani kápolna is áll. Hogy ez a templom meddig szolgálta Isten dicsőségét és mikor dőlt romba, nem tudjuk. Lehetséges, hogy a Margit Kápolnához hasonlóan ez is a török vész idején pusztult el. A templom emléke évszázadokon át élt a hívek lelkében, míg a XIX. század első felében elhatározták újraépítését. Éveken keresztül szüretkor mustot szedtek, ennek árát kamatoztatták és ebből vették meg a templom helyét valamint ebből fizették a napszámokat is. A kápolna felszerelését a hívek adományozták.

Szent Ilona kápolna (fotó: Orbán Imre)

SZENT MÁRTON KÁPOLNA

A dobai oldalon nagyon szép helyen, 215 méter magasan áll a Szent Márton kápolna, mely egyedüli emléke annak a virágzó életnek, amelyik a „Zenthmartonfewlde”-n folyt. Már 1309-es

keltezésű okmányok is említik ezt az ősrégi vallásos emléket.

Építői a vásárhelyi apácák voltak. Építési jellege is elárulja, hogy ősrégi alkotás. Eredetileg torony nélkül készült. Fatornyát csak jóval később emelték.

Valószínűleg a vár kápolnájaul szolgált.

Erre enged következtetni a várhoz való közelsége, továbbá az a körülmény, hogy a törökök három éves uralmát a toronyra illesztett félhold őrizte a legújabb időkig. Ezt a XX. században történt renoválás során leverték.

A Szent Márton Kápolnától pár méterre található forrás vize vár

minden megfáradt és megszomjazott turistát. A forrás mellett kialakított padokon kellemes pihenés és felfrissülés várja az ide látogatókat.

KINIZSI SZIKLA

A Somló dobai oldalán a várba vezető út mentén egy különös bazaltszikla áll. Közepén, mintha hatalmas tehertől horpadt volna be, nyereg alakú mélyedés látható.

A monda szerint ezen a sziklán pihent meg Kinizsi Pál, amikor a várat tulajdonába véve felgyalogolt, hogy megszemlélje az ajándékot. Meredek úton elfáradván leült a sziklára és a nehéz teher alatt horpadt be.

Kinizsi szikla (fotó: Orbán Imre)

SZENT ISTVÁN KILÁTÓ

A somlói turista-élet és a Somló kultusz ápolására 1927. augusztus 7-én a devecseri úri kaszinóban megalakult a M.T.E „Somló” osztálya. Tevékenysége során sikerült vasúti kedvez-

ményt biztosítani a Budapestről Somlóra kirándulók számára. A somlóvásárhelyi vasútállomásról pedig turistajelzéseket állítottak az ide érkezőknek. Ugyancsak a „Somló” osztály érdeme volt a menedékház és kilátó-torony megépítése, melynek felavatása, mintegy hatezer főnyi közönség jelenlétében, 1931. július 12-én zajlott le. A 7 méter magas kilátó az egykori lárma-fa helyén, a hegy legmagasabb pontján épült. A toronyba feljutó kiránduló szemei elé egy megkapóan szép látvány tárul. Keletre: a Bakony hegyei egészen a Kab-hegyig; délre: a Balaton csillogó hullámai, Csobánc, Badacsony, Szentgyörgy és Szigliget; nyugaton: Ság-hegy, távolabb az Alpok nyúlványai; északon: Pápa és vidéke, a Kisalföld rónája ejtik bámulatba a turistát.

Szent István kilátó (fotó: Orbán Imre)

SOMLÓ VÁR ÉS VÁRKÁPOLNA

Az első vár keletkezésének ideje ismeretlen. 1092-ből, Szent László idejéből „castrum Somlyó” néven való említése hamis oklevélen alapul, amely 1389-1390-ben készült és 1399-ben írták át. (Ugyanis maga a „Somlyó” név alak is hibás!) Valószínű tehát, hogy Szent László idejében vár még aligha lehetett itt. Feltehetőleg a tatárjárás, tehát 1241-1242 után épült mint királyi vár. Királyi vár 1370-ben és 1380-ban is, amikor Ákos bán a várnagya, aki a mai Szent Márton-kút